

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПТНЗ

Кемська Т.О.

Україна, м.Бердянськ, «Бердянський економіко-гуманітарний коледж»

Контингент учнів ПТНЗ своєрідний, він навіть дуже відрізняється від контингенту учнів загальноосвітніх шкіл. Він складається із учнів, які навчаються на основі базової загальної освіти та на основі повної загальної освіти. Тому і формування мотивації до навчання мають свої особливості.

Учні після 9 класів — це та частина класу в школі, яка, як правило, має низький рівень знань та проблемну поведінку. В учнів відсутня мотивація до навчання. Для них кожного року в вересні в училищі проводять перевірочні контрольні роботи за курс базової загальної середньої освіти. Це потрібно для того, щоб реально оцінити рівень знань та вмінь учнів і виявити пробіли в знаннях. Завдання для контрольних робіт розглядаються на першому засіданні методичних комісій ще в серпні і включають базовий матеріал навчального предмета.

Кожен викладач, проаналізувавши роботи учнів, розробляє заходи для запровадження вирівнювання знань учнів. В училище приходять учні з однаково низьким рівнем знань. Парадоксально, але даний факт відіграє навіть позитивну роль для учня. Всі учні опинились в однакових стартових умовах. В умовах «незнання» і небажання вчитись. Викладачеві теж легше реалізовувати з усім класом ліквідацію прогалин в знаннях.

Підвищення мотивації до навчання учнів ПТНЗ, створення простору в якому учень просто не зміг би не навчатись це ті завдання які повинен виконати викладач. Тому дуже важливо на початку будь якого заняття, проекту, або просто на початку вивчення будь якого предмета створити позитивну психологічну атмосферу, яка сприятиме розвитку особистості. Викладач створює ситуації де успіх буде забезпечений. Для цього викладач використовує знання учнів, їх досвід, роздуми, які є базою для вивчення нового матеріалу. Запровадити методику вирівнювання. Методика проведення уроків повинна враховувати цей факт. На кожному уроці викладач звертається до навчального матеріалу, який учні „вивчили” в школі. Особливо якщо це є знання на яких базується вивчення нових тем. Будь яке завдання умовно розбивається на блоки, які учень в змозі виконати. Так цеглинка за цеглинкою будується учнівський «храм» знань. І який він буде залежить в першу чергу від викладача.

Численні теорії мотивації стали з'являтися ще в роботах давніх філософів. В даний час таких теорій налічується вже не один десяток. Великі мислителі давнини (Аристотель, Геракліт, Лукрецій, Платон, Сократ) поклали початок науковому вивченню активності людини, міркуючи про нужду, як про вчительку життя.

Демокріт розглядав потребу (потребу), як основну рушійну силу, яка не тільки привела в дію емоційні переживання, але зробила розум людини витонченим, дозволила придбати мову, мова і звичку до праці. Поза потреби людина не змогла б вийти з дикого стану.

Геракліт докладно розглядав спонукальні сили, потягу, потреби. На його думку потреби визначаються умовами життя. Будь-яке бажання купується ціною "психеї", тому зловживання прагненнями веде до її ослаблення. У той же час, помірність у задоволенні потреб сприяє розвитку і вдосконаленню інтелектуальних здібностей людини.

У Платона потреби, потяги і пристрасті утворюють "вожделяющую", або "нижчу", душу, яка подібна до стада і вимагає керівництва з боку розумної і благородної душі.

Аристотель зробив значний крок вперед у поясненні механізмів поведінки людини. Він вважав, що прагнення завжди пов'язані з метою, в якій у формі образу чи думки представлений об'єкт, що має для організму корисне або шкідливе значення. З іншого боку, прагнення відображає потреби і пов'язаними з ними почуттями задоволення і невдоволення, функція яких полягає в тому, щоб повідомляти і оцінювати придатність або непридатність даного об'єкту для життя організму. Таким чином, будь-яке вольове рух і емоційний стан, що визначає активність людини, мають природні підстави. Близькі до цих поглядів погляди Лукреція. Джерелами волі, на його думку, є бажання, що впливають з потреб.

Мотивація до навчання — одна із головніших умов реалізації навчально-виховного процесу. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Формування мотивації у учнів до навчально-пізнавальної діяльності є однією з головних проблем сучасного будь-якого навчального закладу. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції, здійснення в єдності ідейно — політичного, трудового, морального виховання учнів, введенням профільного навчання у старших класах. Соціальний заказ суспільства вимагає від навчальних закладів

підвищення якості навчання та виховання, розвиток та формування конкурентоспроможного випускника, запобігання формалізму в оцінці результатів труда учнів та викладачів.

Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання й виховання. Це означає що увага педагогів та психологів повинна бути не тільки спрямована на здійснення учнем навчання але і на те, к і що відбувається у розвитку особистості учня в процесі навчально-пізнавальній діяльності. Формування мотивації — це виховання в учнівської молоді ідеалів, створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою учня, що означає взаємозв'язок між усвідомленими та реально діючими мотивами, єдність слова, діла та активної життєвої позиції учня.

На сучасному рівні психологічної науки педагог не має право констатувати те, що учень не хоче вчитися, необхідно з'ясувати причину небажання учня вчитися, які аспекти мотиваційної сфери у нього не сформовані і які психолого-педагогічні засоби впливу педагог повинен використовувати, щоб сформувати у учня мотивацію до навчально-пізнавальній діяльності.

Формування мотивації навчання неможливо здійснити без урахування вікових особливостей учнів й їх індивідуальних психологічних характеристик. Це означає, що педагог повинен організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб вирішувалися завдання розвитку мотиваційної сфери на певному віковому етапі та підготовки учнів до наступного етапу розвитку особистості. У зв'язку з розкриттям резервів вікового розвитку мотивації здійснюється особистісно-орієнтований підхід до навчання.

Створення розвивального простору, в якому організація навчально-пізнавальній, науково-дослідницькій діяльності учнів здійснюється з урахуванням психологічних настанов щодо формування мотиваційної сфери.

Мотиваційна сфера особистості – сукупність мотиваційних утворень, які є у людини: диспозиції (мотиви), потреби, мета, інтереси. Доведено, що мотивація є одним з провідних факторів успішного навчання. Але особливості цього фактора і його дієвість розрізняються, а саме, на різних етапах навчального процесу, через які проходить студент. Від першого до останнього курсу змінюється і сама навчально-професійна діяльність, і її мотивація.

Актуальність даної проблеми пов'язана з тим, що щорічно тисячі молодих людей починають вчитися в ПТНЗ, але перенесене небажання вчитись зі школи стає на

перепоні для одержання професійної освіти і зайняти гідне місце в суспільстві. Неадекватність мотивів навчальної діяльності частини з цих учнів може бути причиною їх неспішності, а отже вдосконалення процесу навчання може бути спрямований і на мотиваційно-орієнтовану ланку навчальної діяльності учнів ПТНЗ.

Одним із внутрішніх умов соціалізації людини є вчення. У процесі взаємодії і встановлення єдності людини з зовнішнім, що змінюється світом змінюється його поведінку, виробляються нові форми діяльності та психічні властивості., активно формуються розумові дії. Це і є вчення, основним змістом якого є засвоєння — придбання суспільно-історичного досвіду, відтворення його у форми індивідуального суб'єктивної діяльності. Засвоюються під час навчання не лише знання, вміння та навички., а й відносини — між людьми, до людей, до творчості, природу.

Зовнішня мотивація заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини. У разі зовнішньої мотивації чинники, що регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього «я» особистості. Внутрішня мотивація сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості. Зовнішня мотивація — виникає під впливом і тиск зовнішніх імпульсів — вимог, наказів, примусів, викликає зовнішній дискомфорт (людина зобов'язана виконувати чийсь волю). До зовнішньої мотивації відносяться завжди мотиви: соціальні, оціночні, на результат і т.п.

Внутрішня мотивація — виникає «зароджується» під впливом внутрішнього дискомфорту (людина діє, щоб отримати внутрішнє задоволення, отримати позитивний психічний стан). Діяльність організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої волі. Викладач ПТНЗ здебільше використовує зовнішню мотивацію і його завдання, щоб через деякий час вона перетворилась на внутрішню мотивацію

Підбирати навчальні завдання з елементами новизни, і непередбачене, що сприяє формуванню внутрішнього інтересу під час їх виконання. Не допустити щоб інші стимули, замість тих, які не стосуються навчальних, ставали основними.

Основними прийомами мотивації в процесі викладу нового матеріалу є орієнтація навчального матеріалу на його практичний зміст, орієнтація на конкретну професійну діяльність, демонстрація в мовленні практичного використання теоретичних положень, які наводяться.

Основні прийоми поточної мотивації на етапі формування і контролю діяльності: надання права вільного вибору завдань, створення завдань оптимальної складності,

новизна та непередбачуваність завдань, позитивний зворотний зв'язок або інформування учнів про успішність їхньої діяльності.

На кожному уроці викладач повинен звертатись до навчального матеріалу, який учні «вивчили» у школі. Конспекти уроків складаються таким чином, щоб матеріал, який використовує викладач на уроці, був обов'язково повторений. Особливо, якщо це є знання, на яких базується вивчення нових тем. Наприклад, багато рівнянь, систем при розв'язанні приводяться до розв'язання квадратного рівняння. Перед вивченням похідної чи первісної потрібно «довчити» тему «Операції з дробами». Методика проведення уроків повинна враховувати ці факти. Без базових знань не можливо оволодіти новими знаннями старшої школи. Коли в учня з'являються знання, вміння він стає активним учасником навчального процесу. З'являється внутрішня мотивація.

Не секрет, що мотивація навчання в багатьох учнів, висловлюючись математичним терміном, прямує до нуля. Якщо учень не хоче вчитись? Застосуємо зовнішню мотивацію. А точніше примушуємо учнів вчитись. Але викладачу потрібно знайти форми і методи, щоб залучити учня до навчальної діяльності. Без добровільної, продуктивної праці зі сторони учня у навчальному процесі високих результатів не буде. Результат прямого тиску на учнів, вмовляння, покарання, як показує практика, — це агресивна поведінка з їх сторони та виникнення конфліктних ситуацій.

Дієвим є використання «методу прихованого примусу». Викладач розробляє завдання таким чином, щоб учень не міг їх уникнути, створює ситуацію, де він не міг би не вчитись. В училищі це легко реалізувати за допомогою професійної підготовки. Математика тісно пов'язана з професією «Агент з постачання», «Продавець» та інш. На вимогу часу щодо збалансованого харчування, яке сьогодні стає дуже популярним, модним кухарю не можливо обійтись без знань хімії, біології. В грудні проводились училищні олімпіади майже з усіх навчальних предметів. Учням запропонували завдання, які не мають ординарних відповідей в підручниках. Учням довелося скористатись і бібліотечним фондом училища, і мережею Internet для написання роботи, і власними роздумами, хоча ці роботи були не великі за об'ємом і рівнем знань, а просто вимагали самостійного рішення. Реалізовується принцип — навчити учнів вчитись, а не просто дати деяку суму знань. Знання весь час змінюються, застарівають, не використовуються, а вміння вчитись залишається назавжди. До училищних олімпіад залучаються учні з будь-яким рівнем навчальних досягнень. Завдання складаються так, щоб переважна частина учнів все таки могла з ними справитись. Надто складні навчальні завдання, як і надто прості, негативно впливають

на формування та зростання внутрішньої мотивації, оскільки не дають учневі змоги реалізуватися, виявити ефективність і майстерність у виконуваному, внаслідок чого руйнується почуття компетентності, знижується самооцінка й самоповага.

Ще однією важливою умовою зростання внутрішньої мотивації є така характеристика навчальних завдань як новизна і непередбачуваність, що, як правило, викликає внутрішній інтерес учня.

Впровадження інтерактивних технологій, створення такої атмосфери в групі, при якій кожен учень відчуває себе вільним, впевненим, коли має змогу реалізувати свої здібності. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів. Відвідуючи уроки своїх колег, було помічено той факт, що поведінка учнів чітко визначає рівень розуміння навчального матеріалу на уроці. Якщо учні сидять тихо, це не завжди добре, а навпаки свідчить про те, що учні просто не розуміють, про що йде мова. Коли матеріал стає зрозумілішим, активізуються і учні під час уроку. Більш нетерплячі викрикують відповіді з місць, чи свої роздуми з того чи іншого приводу, немов лякаючись, що, якщо не піднімуть руку, то не встигнуть висловити свою думку. Висловити власну думку виявляється дуже важливим для учнів. І наші учні дуже хочуть бути почутими.

Завдання викладача — вселити в учнів упевненість у своїх силах, в своїй спроможності. Нагадуйте їм частіше, що вчитись нелегко, або це не так просто з першого разу зрозуміти, розв'язати тощо. Не можна одразу учнів розділити на розумних та дурних. Об'єктивно треба оцінити можливості учнів, знайти в них той позитив, який налаштує на продуктивну працю. Один сумлінний, інший має логічне мислення, інший впевнено може виступати публічно. Завдання викладача — налаштувати учнів на позитивне сприйняття ситуації

Ще одна проблема з якою стикаються викладачі ПТНЗ — це відсутність вміння вчитись в учнів. Формування мотивації учнів до навчання та самоосвіти першочергове завдання.

Сьогодні навчальний заклад насамперед повинен навчити учня вчитися, планувати свою працю, вчитися самостійно, самому шукати шляхи власного розвитку. Йдеться не про те, щоб напхати учня новими даними про новітні відкриття і забезпечити науковий підхід до змісту освіти, а насамперед про розвиток навичок самостійного навчання, здатності до самоорганізації і планування часу, відповідальності, комунікабельності, уміння працювати в команді — якості, які майже не розвинені у наших учнів.

Важливо навчити, як отримані знання використовувати. Тому на перший план виходить набуття навичок, освоєння певних особистісних технік, розвиток здатності діяти, використовуючи всі наявні ресурси. Учень не повинен поглинати «готові» знання — він їх має виробити сам і сам зрозуміти, чого йому не вистачає, щоб домогтися успіху. Набуває значення пошук рішення — не саме рішення, а шлях, який веде до нього.

Але для цього він повинен щось робити самостійно. Як вийти із лабіринти цих проблем — ось головна тема другого розділу. І розпочнемо розмову із формування мотивації учнів до навчальної діяльності

В училище приходять учні у яких переважає конкретне мислення. Основними прийомами мотивації в процесі викладу нового матеріалу є орієнтація навчального матеріалу на його практичний зміст, орієнтація на конкретну професійну діяльність. Іноді навіть бувають смішні порівняння, наприклад, повна поверхня циліндра — це каструля з кришкою та дном. Хоч трохи по-дитячому, та, мабуть, цей учень ніколи не забуде, з чого ж складається повна поверхня циліндра. Або в спиртовому термометрі знаходиться вино, бо спирт червоним не буває, так можуть аргументувати учні. Знання учнів повинні бути затребувані. Такого принципу повинні дотримуватись викладачі при викладанні навчального матеріалу. Наприклад, використання логічних функцій в Excel для створення формули обчислення преміальних працівникам відповідно до реалізації продукції. Учні бачать практичне застосування цієї теми і докладають неабияких зусиль для опанування цього матеріалу. Хоч тема дуже важка для опанування.

Дієвим для учнів ПТНЗ є перифраз. Це повинен використовувати викладач для активізації навчальної діяльності учня. В основі поведінки людини лежить «рефлекс мети» — прагнення досягнути наміченого результату. Як не прикро зізнаватись наші учні мають дуже низьку мотивацію навчання.

Якщо немає бажання вчитися, ніяка допомога, ніякі додаткові заняття не принесуть користі. Однак створення адекватної мотивації навчання у підлітків, особливо тоді, коли підліток вже загубив інтерес до навчання, — дуже важка справа, яка потребує тонкої психологічної інструментовки, індивідуального підходу до кожного підлітка. Завдання викладача знайти форми і методи щоб заставити учня ПНТЗ вчитись.

Використання мотивації дозволяє виявити внутрішні резерви особистості для її розвитку, навчання і виховання, оскільки за допомогою мотивації можна впливати як

на продуктивність діяльності, так і на розвиток самої особистості. Мотивація як найгнучкіше утворення підлягає змінам залежно від соціальної і економічної ситуації. Це робить проблему мотивації актуальною і вимагає постійного вивчення.

Необхідна умова для створення в учнів інтересу до змісту навчання і до самої навчальної діяльності — можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів. Основний засіб виховання стійкого інтересу до навчання — використання таких запитань та завдань, рішення яких вимагає від учнів активної пошукової діяльності.

На уроці математики розглядалась тема „Поверхні тіл обертання”. Для того щоб оживити урок, бо деякі учні вже нудились і чекали з нетерпінням кінця, змінили умову, додавши літературного тексту до умови. Так оригінальна умова була: *«З листа нержавіючої сталі виготовити циліндр з даними параметрами. Обчислити площу листа нержавіючої сталі»*. Було просто перефразовано: В Бердянську воду для приготування їжі не використовують з міського водогону, так виготовимо циліндричну каністру для води. Не встигли ще до кінця озвучити умову, як з останньої парти єхидним голосочком пролунало — „Каністру для вина”. Ні трохи не знітившись, а навпаки підтримали ініціативу. На подив, останні ряди учнів активізувались, перестали потай ховати речі, дістали ручки, закипіла робота. Одразу посипались поради щодо параметрів каністри, може їх змінити, для зручності. Дана ситуація перетворила звичайне розв’язування на пошукову роботу. Лист сталі мав фіксований розмір, змінюючи висоту циліндра, потрібно було змінювати радіус циліндра. Окрім того, у багатьох учнів виникло запитання: — „А скільки літрів помістить в такій каністрі?”. Коли задача була розв’язана і оскільки була група офіціантів я запитала — „А чи можна в такій каністрі зберігати вино?” Запропонували учням знайти відповідь в бібліотеці, чи звернутись до викладача товарознавства. І на наступному уроці розказати, бо викладач наприклад, не впевнений в цьому.

Це один цікавий епізод. Існують електрокотли для приготування їжі та транспортування. Вони мають циліндричну форму. Завдання — ви відкрили котел, а він виявився не повним. Скільки порцій борщу не вистачає. Це завдання жодного учня не залишає байдужим. Бо вони мають внутрішнє переконання, що в таку ситуацію вони можуть потрапити. І в даній задачі вони визначають не абстрактний об’єм циліндра, а конкретний борщ. Низька прикладна направленість загальноосвітніх предметів спонукає викладача її підвищити. Прикро, коли на уроці математики учнів виконують обчислення інтегралів, а вже на наступному уроці з предмета «Калькуляція

та облік» не можуть зробити розрахунок сировини для обіду.

Велику роль у формуванні інтересу до навчання відіграє створення проблемної ситуації, зіткнення учнів з трудностю, яку вони не можуть вирішити за допомогою наявного в них запасу знань; стикаючись з трудностю, вони переконуються в необхідності отримання нових знань або застосування старих в нових ситуаціях.

Підлітковий вік більше, ніж інші, залежить від реалій довколишнього життя. Викладач має пам'ятати, що „підлітковість — це вік соціалізації, вращування в світ людської культури та суспільних цінностей, а з другого боку — це вік індивідуалізації, відкриття та утвердження власного унікального і неповторного Я”

Зазвичай в ПТНЗ навчаються учні які належать до юнацького віку (від 15 до 18 років) — вік безпосередньої підготовки підростаючої особистості до життя як дорослої людини, вибору професії, виконання соціальних функцій.

Часто викладачі не беруть до уваги той факт, що наші учні все ще діти, хоча може й «дорослі діти», але ще не дорослі. (За визначенням дитина це особа в віці від 0 до 18 років). Іноді ми все таки прискіпливо до них ставимося і часто не враховуємо вікові особливості. Чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670) обґрунтував принцип «природовідповідності» процесу навчання, обстоював вивчати природу дітей та молоді. Кожен педагогічний працівник який свідомо пов'язав свою долю з освітою повинен розуміти, що переплигнути вікову періодизацію просто не можливо, просто треба зачекати. І чітко уявляти, що цей процес очікування саме припадає на вашу трудову діяльність. Оскільки найбільший рівень сприйняття соціального і професіонального досвіду у людини спостерігається в віці від 18 до 25 років, тобто коли наші учні залишають стіни навчальних закладів. І наше завдання дати міцну базу для подальшого життя.

А тепер уявімо наш стандартний урок: викладач розповідає, учні слухають. З огляду на вікові особливості учні не можуть викладачів протягом 7-8 уроків просто слухати. Ми обурюємось, що учні не уважні, починають займатись сторонніми справами, порушують дисципліну. На зауваження викладача починають грубіянити і як результат починається конфліктна ситуація яка може розростись до протистояння між учнями та викладачем. Викладачеві потрібно при побудові уроку запланувати викладення матеріалу таким чином, щоб чергувались різні види робіт. Часто викладачі просять не ставити останні уроки мотивуючи тим, що важко їх проводити, учні втомлені, не уважні, знижена працездатність. Об'єктивно останні уроки за розкладом існують в кожному навчальному закладі. І готуватись до них викладачеві треба

ретельніше ніж якби він був 2 чи 3 в розкладі занять. З практики раджу, застосувати нестандартні методи навчання на останньому уроці, бо традиційний урок перетворюється на суцільний жах для викладача і нескінченна нудота для учнів.

Нерідко під час уроку перед учителем постає проблема підтримання в класі порядку і дисципліни. Причиною порушень дисципліни є передусім низька його якість, коли учням нецікаво, вони нудьгують і вдаються до різних витівок, розваг. Коли доросла людина потрапляє в таку ситуацію, вона як вихована людина сидить тихенько і нудиться тихо, чекаючи закінчення заходу. З нашими учнями так не буде. Вони самостійно шукають чим же себе розважити, і знаходять. Знання цих причин у кожному конкретному випадку дає вчителю змогу знаходити адекватні шляхи їх усунення, зокрема, переключення уваги учнів на корисну роботу, спокійне зауваження порушникові дисципліни, цікавий виклад матеріалу і захоплення ним учнів, швидкий темп уроку, нейтральне приємне або неприємне зауваження всьому класу чи конкретному порушнику, дії мімікою, жестами, виразом обличчя.

Темперамент — сукупність індивідуальних особливостей особистості, які характеризують динамічні та емоційні сторони її діяльності та поведінки. Під темпераментом варто розуміти індивідуальну своєрідну властивість психіки, що визначає динаміку психічної діяльності людини і однаково проявляється у різноманітній діяльності незалежно від її змісту, цілей, мотивів, залишаються постійною в будь-якому віці.

Наші учні коли обирають майбутню професію, може до кінця не усвідомлюють, але їх підсвідомість підказує до якої професії вони схильні. Вплив властивостей нервової системи (сила, рухливість, рівноваженість) і пов'язаних з ними особливості на мотивацію діяльності проявляється в тому, що в людей з відповідним темпераментом визначається перевага якомусь типу професійної діяльності.

У психології і педагогіці виявлена і добре вивчена залежність вибору професії від спрямованості навчальних і трудових інтересів учнів, від успішності основних видів їх повсякденної діяльності.

Так протягом тривалого часу спостерігаючи за групами офіціантів, та кухарів, можна зробити висновок про характер учнів, що обрали ту чи іншу професію. Після 2-3 місяців навчання викладачі і майстри дивуються наскільки різняться групи офіціантів від інших груп.

Групи офіціантів як правило складаються переважно з холериків. А в кухарських групах склад інший. Це проявляється майже одразу. І ми, педагогічні працівники, не

можемо втямити як так сталось, що групи такі різні, а на співбесіді учні на перший погляд були однакові. В групах офіціантів одразу з перших днів постає питання дисципліни, успішності, і це проявляється протягом всього терміну навчання. Багаторічний досвід роботи показує, що в училищі ситуація не змінюється, повторюється з року в рік. Викладачі скаржаться, що учні непосидючі, збуджені, їм важко заспокоїти, під час уроку постійно спалахують конфлікти і кожного разу намагаються перерости в пожежу. Вони бурхливо реагують на подразники, їм важко переключатися на спокійнішу справу. У колективі прагнуть самоутверджуватись, люблять організувати ігри, охоче залучаються до різних видів діяльності. Покарання, зауваження викладачів діють на них негативно, збуджують, роблять їх грубими, викликають намагання зробити „на зло”. І коли глибше вивчаєш характер учнів, то розумієш що докорінно змінити поведінку учнів за такий короткий час не можливо, це закладено природою, відповідає їх типу темпераменту. Результати виховання звичайно проявляться згодом, а от змінити методику навчання викладач може. Найдієвіше активні методи навчання у таких групах. Їх метушню, занадто активність потрібно намагатись використати для активізації навчальної діяльності. Найкраще в таких групах проходять нестандартні уроки. Особливо це стосується таких «серйозних» предметів, як математика чи фізика. Різні уроки-змагання, де кожен учень намагається себе проявити.

А взагалі в професійних училищах відсутня професійна психологічна діагностика. Хоча треба зазначити, що з 2012 року до штатного розпису ПТНЗ введені штатні посади соціального педагога та психолога. Якщо учень обрав ту чи іншу професію, то ймовірність, того що він себе відповідно проявить дуже висока. І було б доцільно сформулювати певні рекомендації для роботи з учнями з перших днів перебування в навчальному закладі.

Небажання вчитись природно мають свої причини.

По-перше, невміння вчитися і долати труднощі. Навчання —тяжка праця, яка потребує спеціальних умінь та навичок і якщо вони не сформовані у родині та школі, в училищі — навчання з загальноосвітніх предметів стає нудним, не обов'язковим. Так вважає переважна частина учнів ПТНЗ. Хоча при опитуванні 0,2 % заявили, що повна загальна середня освіта їм не потрібна.

По-друге, перевантаження навчальних програм. Наше прагнення «втиснути» у голови учнів побільше інформації призводить до втоми, опору і природного відторгнення. Адже людський розум, за влучним висловом Плутарха, не глек для

рідини, а вогонь, який слід запалити. А найбільше прикро, що викладачі розуміють, що частина цих знань та вмінь не будуть використатись учнями.

По-третє, одноманітність життя і навчального процесу. Монотонність навчальних занять, відсутність яскравих вражень, необхідність «сидіти тихо», «мовчати» — все це робить життя підлітка нудним і безбарвним. А з огляду на специфіку контингенту ПТНЗ виникають весь час конфліктні ситуації між учнями та з викладачами.

По-четверте, збідненість методів організації навчального процесу, авторитарність викладачів і батьків.

Згадаймо прописні істини: людина включається у будь-яку діяльність тоді, коли є потреба у цьому, тобто є мотив до дії. Викладачу потрібно не примушувати дитину вчитися, а заохочувати. Зважаючи на це, надаємо вчителю допомогу з цієї проблеми, пропонуємо інноваційні методики та теоретичні матеріали. Вважаємо, що без цих знань неможливий інноваційний розвиток навчальних закладів та суспільства.

Формування вивчення мотивів навчання є одним із найбільш складних практичних завдань для викладача. Сучасна педагогічна наука направляє його діяльність за таким алгоритмом:

1. Визначення й уточнення цілей навчання. Аналіз у цьому зв'язку сутності, змісту, спрямованості і сили мотивів, необхідних і достатніх для підтримки процесу й успішної реалізації намічених завдань. Якщо цілі і завдання не мають відхилень від державного стандарту, то вводяться в дію широко відомі загальні мотиви і стимули. Спеціальні цілі потребують використання специфічних мотивів.

2. Виявлення вікових можливостей мотивації.

3. Вивчення вихідного (тобто початкового) рівня мотивації, щоб можна було надалі обґрунтовано судити про зміни, що відбулися у мотиваційній сфері учня.

4. Вивчення переважаючих мотивів. При цьому потрібно визначити, які мотиви є головними у навчальній діяльності учня.

5. Вивчення індивідуальних особливостей мотивації. Якщо педагог не може «дійти» до кожного учня, то особливості мотивації хоча б найбільш представницьких підгруп групи він має знати обов'язково.

6. Аналіз причин зміни (зниження, стабільності, підвищення) мотивації. Такими причинами можуть бути недостатній рівень розвитку самої мотиваційної сфери, низька навченість, нерозвиненість навчальної діяльності, низька навченість та інші.

7. Формування належних мотивів. Воно здійснюється викладачем під час навчально-виховного процесу в контексті вирішення усіх інших завдань. Не може і не

повинно бути ніяких спеціальних вправ або тестів «на мотивацію». У комплексі використовуються різноманітні методики, у тому числі переключення з одного виду роботи на інший, використання завдань оптимальної трудності, змагання. Іноді практикується «створення перешкод» нормальному плину навчального процесу, щоб подивитися, чи готові ті, кого навчають, переборювати труднощі задля задоволення пізнавальної потреби.

8. Оцінка досягнень і планування подальших дій. Після виконаної роботи доцільно підбити підсумки, оцінити її результати і проаналізувати зміни, що відбулися. Найбільш очевидними показниками будуть реальні дії учнів, зміна їхнього ставлення до навчання. Конкретними показниками мотивації та змін, що відбуваються у цій сфері, будуть: ставлення до навчання; цілі (які ставить і реалізує учень); мотиви (заради чого він навчається); емоції (як переживає учіння і навчання); уміння учитися; рівень навченості (яких результатів досяг).

Педагог завжди повинен бути майстром мотивації. Розвиваючи її, він: підтримує рівний стиль стосунків між усіма учасниками педагогічного процесу; підбадьорює учнів, коли вони стикаються із труднощами; підтримує позитивний зворотний зв'язок; піклується про розмаїтість методів викладання навчального матеріалу; привчає учнів до напруженої пізнавальної праці, розвиває їхню наполегливість, силу волі, цілеспрямованість; заохочує виконання завдань підвищеної складності; учить чітко визначати цілі, завдання, форми звітності, критерії оцінки; формує почуття обов'язку, відповідальності; учить висувати вимоги насамперед до самого себе.

До великої кількості порад педагогам щодо здійснення мотивації можна додати ще й такі.

— Використовуйте учнівську цікавість. Всі учні без винятку відрізняються цікавістю. Тому вони виявляють особливу увагу до нових і невідомих обставин. Увага знижується, коли учням повторюють відомі їм знання, або в них відсутні базові знання. Якщо навчальний матеріал містить недостатньо або майже не містить нової інформації, то швидко досягається «інтелектуальне насичення». Учні відволікаються від того, що відбувається на заняттях, виявляють так зване «рухове занепокоєння». У таких ситуаціях варто щось змінити: вид діяльності, метод або форму навчання.

Подібне відбувається і в тому випадку, коли учням немає за що «зачепитися» у своєму минулому досвіді пізнання. Ось як пише про це Л.С.Виготський: «Загальним психологічним правилом розвитку інтересу буде таке: для того, щоб предмет нас зацікавив, він повинен бути пов'язаний із будь-чим, що нас цікавить, із чимось уже

знайомим, і водночас, він повинний завжди містити в собі деякі нові форми діяльності, інакше він залишиться байдужим. Зовсім нове, як і зовсім старе, не здатне зацікавити нас, збудити інтерес до якогось предмета або явища. Отже, щоб поставити цей предмет або явище в особисте відношення до учня, треба зробити його вивчення особистою справою учня, тоді ми можемо бути упевнені в успіхові».

— «Вплітайте» у канву уроку ефект загадки. Через учнівський інтерес ідіть до нового інтересу, іноді використовуйте ефект загадки. Учні охоче займаються різноманітними «мудрими» проблемами. Тому вони із задоволенням розгадують загадки, кросворди тощо. Якщо ви вдало вплетете у канву уроку цей ефект, вважайте, що вам уже вдалося розбудити у ваших учнів бажання вирішувати завдання, які ви перед ними поставите.

— Поставте під сумнів доступну учням логіку пояснення. До пошуку пояснень підштовхують протиріччя (суперечності). Учні прагнуть осмислювати і впорядковувати навколишній світ. Коли вони стикаються з протиріччями, то намагаються дати їм пояснення. Якщо вам пощастить поставити під сумнів доступну учням логіку пояснення, розкрити або продемонструвати в навчальному матеріалі суперечності, тоді ви пробудите в них інтерес до пізнання істини.

Таким чином, відсутність мотивації навчання в учнів ПТНЗ це не тільки педагогічна проблема, а й соціальна. Недостатня увага зі сторони батьків, їх підтримка, стрімке розшарування суспільства це з одного боку, а з іншого дуже, наприклад, математики низька прикладна направленість. Не кожний випускник ПТНЗ — кваліфікований робітник — може справитись з математичною задачею прикладного характеру в своїй професійній діяльності.

Реалізація цих завдань створює умови для підвищення рівня знань, творчого розвитку особистості. Декілька років поспіль учні ДНЗ «Бердянське ВПУ ресторанного сервісу» (з 2013 року Бердянський економіко-гуманітарний коледж) проходять ЗНО і вступають до вузів. Цей факт безперечно доводить, що вирівнювання знань можливе. Зовнішня мотивація перетворюється у внутрішню. Для реалізації творчого потенціалу потрібно створити умови, розробивши індивідуальну методику для роботи саме з учнями професійних училищ. Планувати, складати завдання треба так, щоб знання і вміння учнів були застосовані. Учні повинні бачити результати свого навчання. Це основний принцип мотивації навчання. Суттєвий фактор виникнення інтересу до навчального матеріалу — його емоційне забарвлення, живе слово викладача.

Для викладача повинно стати прописною істиною, що для того, щоб учень прагнув учитися, вмів оволодівати знаннями, його необхідно зацікавити. Втрата частиною учнів мотивації до навчання, зацікавленості у результатах — камінь спотикання на шляху до якісної освіти.

Використання мотивації дозволяє виявити внутрішні резерви особистості для її розвитку, навчання і виховання, оскільки за допомогою мотивації можна впливати як на продуктивність діяльності, так і на розвиток самої особистості. Мотивація як найгнучкіше утворення підлягає змінам залежно від соціальної і економічної ситуації. Це робить проблему мотивації актуальною і вимагає постійного її вивчення.

У сучасних навчальних закладах необхідно здійснити радикальні реформи з удосконалення внутрішньої мотивації учнів. На жаль, доводиться констатувати, що нині пересічний викладач і типовий навчальний заклад орієнтовані переважно на підтримування зовнішньої мотивації у вигляді контролю. Тим самим учень замість того, щоб розвивати своє «Я», постійно виявляється в ситуаціях, де це «Я» придушується. Цілком природно, що подібна практика дуже згубно позначається на внутрішній мотивації, веде до поступового і неухильного зниження інтересу до навчання. Справжні реформи неможливі без усебічної підтримки всіх проявів внутрішніх прагнень учнів, повної реалізації ідей і принципів гуманістичної педагогіки.

Пошук і реалізація здібностей учнів. Дуже відповідально ставляться до цього в нашому училищі. В професійному училищі повинно існувати правило — кожний учень повинен бути задіяний будь-якими проектами або залучений до гурткової роботи. Призові місця, подяки одержані за участь в олімпіадах, мистецьких, літературних, публіцистичних конкурсах є незаперечним фактом того, що учні ПТНЗ теж творчі особистості. Хоча рівень стандарту не може конкурувати з учнями спецкласів загальноосвітніх шкіл.

Необхідна умова для створення в учнів інтересу до змісту навчання і до самої навчальної діяльності — можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів. Основний засіб виховання стійкого інтересу до навчання — використання таких запитань та завдань, рішення яких вимагає від учнів активної пошукової діяльності.

Гарна освіта допомагає людині орієнтуватися в новій для нього ситуації і знаходити в ній ефективні варіанти діяльності; здатність діяти подібним чином звичайно пов'язують з інтелектом.

Література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. — 576с.
2. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Нар. укр. акад. — Х.: Вид – во НУА, 2005. - 360 с.
3. Коваленко Е.Э. Методика профессионального обучения: Учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования – Х.: ЧП „Штрих”, 2003. – 480с.
4. Обозов Н.Н., Щёкин Г.В. Психология работы с людьми: Советы руководителю: Учебн.пособие. — 7-е изд., стереотип. — К.: ДП „Издательский дом „Персонал”, 2008. — 228с.
5. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч.посіб. / Упоряд.: І.А Зязюн, Н.Г. Базидевич, Т.Г.Дмитренко та ін.; За ред. І А. Зязюна. — К.: СПД Богданова А.М., 2008. — 462с.